

IDENTITET DISCIPLINE

Miroslav Prstačić

Pregledni članak

Fakultet za defektologiju
Sveučilište u Zagrebu

UDK: 376.
Primljeno: 01. 09. 1993.

Sažetak

U radu su prikazane neke odrednice identiteta discipline i terminološke implikacije s posebnim osvrtom na etičke i estetske aspekte u razvijanju profesionalnog identiteta. Prikazan je model bihevioralnih i egzistencijalnih aspekata osobnosti u funkciji operacionalizacije i evaluacije terapijskih postupaka, definiranja varijabli i kriterija procjene u različitim problemskim područjima. Također je prikazana dvosmjerna interpretacija posebnih potreba u edukacijskim, rehabilitacijskim i terapijskim aktivnostima. Istaknuta je interdisciplinarna i transdisciplinarna osnova znanstvenog područja i potreba razvijanja filozofije discipline

1. UVOD

Oštećenja vida, sluha, govora, kongenitalne malformacije, traumatizmi, mentalni deficiti, dugotrajne bolesti, maligna oboljenja i drugo, predstavljaju brojna problemska područja za dijagnostiku, terapiju i edukaciju i pri tom nameću potrebu razumijevanja posebnih razvojnih puteva percepcije funkcionalnih sposobnosti i adaptacije osobe. S druge strane, znanstvena spoznaja i rehabilitacijska institucija kroz strukturalne multidisciplinarne analize i socijalne vrednote determiniraju utjecaje u području dijagnostike, terapije i koncipirane edukacijske i rehabilitacijske postupke. To su brojna problemska i studijska područja i sve razine naših znanja stalno nas pozivaju na napor ponovnih interpretacija različitih fenomena. Pritom se u intenciji približavanja novim razinama samorazumijevanja suočavamo sa teškoćama koje nam posredovanjem našeg uma i razuma donose teze i antiteze naših pristupa. U tim pristupima u relacijama logike i ontologije, etike i estetike, čovjek neprestano kroz svoj vlastiti mentalitet traži jedan novi mentalitet

svoje egzistencije. Na različitim razinama rasta i razvoja čovjekove intrapersonalne, interpersonalne i transpersonalne dimenzije integriraju se i rasiplju u dijalogu sa njegovim vlastitim svijetom, a govorna jeka uz svu prozu i poeziju ne čini se uvijek profilaktički a ni terapijski dovoljno djelotvornom da nas u labirintu naših percepcija spasi od brojnih stranputica i teškoća razumijevanja.

U prostoru i vremenu naših percepcija, u dalekim obzorima intencionalnosti kriju se istine, zagonetke i obmane svijeta koje pokušavamo otkriti, a naša neizbježna posredovanja odigravaju se u labirintu igre kompromisa i na različitim razinama komunikacije na kojima se očituje i vlastita egzistencija. Tako se ljudsko biće predstavlja u svojim biološkim, psihološkim, socijalnim i duhovnim dimenzijama koje su posredovane biološkim, afektivnim, intelektualnim, ekonomskim, estetskim, moralnim ili duhovnim vrednotama: zdravlje i bolest, bol i ugodnost, istina i laž, ljubav i mržnja, ljepota i neuglednost, sloboda i ropstvo, bog i priroda. Somatopsihičko i psihosomatsko jedinstvo u pojedinca samo su konfiguracije interpretacija

u prostoru naših intencija i egzistencijalne napetosti posredovane etičkim, estetskim i biološkim aspektima osobnosti.

U determinantama profesionalnih, etičkih i estetskih simbola komunikacije definiran je termin - osobe sa teškoćama socijalne integracije odnosno osobe koje se nalaze u potrebi posebnih dijagnostičkih, edukacijskih, terapijskih, rehabilitacijskih i integracijskih postupaka. Dužni smo onda zapitati se, temeljem kojih načela i vrednota bi čovjek mogao biti sveden na prostor posebnih potreba i razumijevanja u jednoj znanosti o nedostacima, kad se upravo pejorativan prizvuk takve determiniranosti gubi zbog samih nedostataka, ali i veličine čovjeka. To su pitanja identiteta prirode, incidenta života i mogućnosti naših percepcija, pitanja koja nam se neprekidno otkrivaju u ovoj kozmičkoj, antropološkoj i povijesnoj perspektivi svijeta. Međutim, da bismo u našem vlastitom svijetu razumijeli "imati teškoće", "imati oštećenje", "imati bolest", potrebna je kompatibilnost stimulusa i odgovora u razumijevanju naše vlastite egzistencije i egzistencije (života i sudbine) pojedinca (s posebnim potrebama) - ako nam je to dopušteno reći. Svijet se pri tom svodi na bezgraničan obzor u kojem se u naporu razumijevanja čovjeka i života formiraju različite discipline i znanstvena područja i gdje se sve medijacije sa svojim etičkim i estetskim komponentama konačno mentalno i praktički tehniciziraju u okviru metoda i identiteta pojedine discipline i profesije.

**"...Makar nas sudbina sputavala
neumoljivim zakonom, makar bog,
gospodar svemira, sve uredio,
makar slučaj bez reda pokretao
i miješao ljudske prilike,
filozofija nas mora štiti."**

**SENEKA - Pisma Lucilijanu /
Pismo 16 Filozofija i život**

Svako znanstveno područje pa i područje defektologije sa svim svojim entitetima pojavljuje se u širokom spektru interpretacija i

reinterpretacija proučavanih fenomena, a u tezama i antitezama naše opravdanosti vlastitih pristupa nalazimo i refleksije vlastite egzistencije i filozofije discipline. Tako su u arhaičkim naslagama naših percepcija duboko u svijesti inkarnirani uznemiravajući likovi sljepila, tame i ponora, imaginarne pojave ljudske tjeskobe pred vremenitošću. Na slici Bogalja - Pieter Bruegela Starijeg lupetaju štake i čuje se vapaj za vremenom i pokretom, a u mimičkom izrazu Dawn sindroma prepoznajemo naša nagomilana znanja o genetičkim aberacijama i slikama kariotipa čovjeka stvoritelja, dok u očima djeteta čitamo potrebu empatije i zaštite. U pokušaju razumijevanja različitih oblika ponašanja javljaju se slike arhetipa majke, djeteta, oca, junaka, prevrtljivca ili uskrnuća, a maligno oboljenje donosi duboki osjećaj nesigurnosti, straha, boli i intenzivne tjeskobe. Temper tantrum čini se kao protest duha i tijela, a zatečeni embriopatijom ili amputacijom u sudbinama čovjeka - pojedinca, čujemo vapaj - hoću ruke. U prostorima šutnje i tišine otkrivaju se uzleti mišljenja, moći i nemoći, afazije i poezije, a muka nošenja križa u Hieronymusovoj slici otkriva svijet naše kulture - koji okružuje onoga kome je križ povjeren (Prstačić, 1992).

I treba dopustiti ispravnost tvrdnje da je u središtu ovog svijeta čovjek ali i taj čovjek je samo svijet za sebe. To je čovjek - pojedinac koji se pojavljuje kao drugi a isti aspekt vremena i kao vrelo i ishod svih pitanja ovoga svijeta i za njega čovjeka - pojedinca, određenog pitanja egzistencije. Pritom se čovjek i svijet naprežu da pomire razne suprotnosti spotičući se o slojeve vlastitog psihičkog života, intelektualnosti, tjelesnosti i refleksivnosti u tendencijama pulzija koje se odnose na život i smrt (Axelos, 1984, Prstačić, 1992). Pojedinac, sa svojim najbližima, sa svojom okolinom proživljava uvijek iznova, najrazličitije reakcije koje se kreću od ljubavi, mržnje, tragedije, dakle sve one oblike reakcija koje nazivamo ljudskom egzistencijom. Tako se pojedinac nalazi u velikoj mreži odnosa sa svojom okolinom i pripadnom grupom, i prem-

da ona nije uvijek prepoznatljiva ona stalno utječe na njegovo ponašanje i emocije. Instrumente i habituse (ponašanja) pojedinac upotrebljava i da ih i nije svjestan, pa autentičnu osobnost nalazimo upravo na tim razinama. Vrednote prisutne u svijesti odražavaju se u sadržaju njegovih intencija, a razvijaju se na sukcesivnim spoznajama vezanim uz svu kompleksnost rasta i razvoja. Pritom, djelovanje tijela ima suštinsku ulogu u svakom iskustvu tjelesne realnosti, koja se ostvaruje u jedinstvu osjetilnih pojavljivanja. Na taj način i izražajni simboli u pojedinca sadrže i njegovu inter, intra i transpersonalnu matricu iskustva.

2. POSEBNE POTREBE I IDEALITET

Proces kreativnosti, koji u operacionalnom smislu pod utjecajem incidentalnih ili selektivnih stimulacija tendira vrijednosti idealiteta u osobe, predstavlja supstrat doživljaja sebe i samoostvarenja u biopsihosocijalnom modelu adaptacije.

U tom konceptu intrapersonalnu dinamiku mogli bismo tumačiti kao manifestaciju metaforičkog jezika primarnog procesa, interpersonalnu dimenziju kao ogledalo prihvatljivih i neprihvatljivih aspekata vlastitog ponašanja, a transpersonalnu dimenziju kao transcendentiranje individualne osobnosti u intenciji razumijevanja svijeta, čovjeka i odnosa među njima. Ova trodimenzionalna matrica iskustva ostvaruje se na kontinuumu egzistencijalne napetosti posredovana procesom kreativnosti i estetskih odnosa u kojima najizrazitije dolazi do izražaja subjektivna određivačka moć definirana u odnosu na vlastiti estetski ideal, temeljena na odabiru utjecaja prihvatljivih biološkom, psihološkom i socijalnom ustrojstvu pojedinca.

Idealitet ovdje predstavlja samoostvarenje, odnosno odnos između potencijala stavljenih u funkciju i pretpostavljenih vrednota idealnog funkcioniranja, a varijable i kriterije procjene moguće je definirati u području funkcionalnih

(bihevioralnih) i egzistencijalnih aspekata osobnosti (Prstačić, 1990).

Ovaj koncept, međutim, potrebno je promatrati s dva aspekta: s jedne strane treba imati u vidu karakteristike osoba s posebnim potrebama za koje je potrebno na osnovi opservacije, dijagnoze i kliničke slike pripremiti određene edukacijske ili terapijske programe u svrhu facilitacije, inhibicije ili kompenzacije određenih oblika ponašanja. S druge strane treba imati u vidu potrebe osoba koje se bave koncipiranjem i primjenom posebnih edukacijskih, terapijskih i rehabilitacijskih postupaka u smislu sticanja znanja i vještina za edukacijske i terapijske intervencije u okviru studijskih programa i školovanja na visokoškolskim institucijama.

Poseban problem predstavlja pitanje - kako se pod utjecajem selektivnih stimulacija ekscitacije psihičkih i tjelesnih funkcija razlažu i podvrgavaju kodiranju i sintezi u određene sustave reagiranja s ciljem približavanja jednom "idealnom" modelu ponašanja. Naime, dok se primjerice u dijagnostičko-opservacijskom postupku u svezi s osposobljavanjem djeteta s teškom kongenitalnom malformacijom gornjih ekstremiteta u obliku bilateralne fokomelije s agenezijom kubitalnog područja - međuovisnost motivacijske i osjećajne dispozicije nalaze u prostoru egzistencijalnih varijabli odnosno varijabli introspekcije (radost, tjeskoba, bol, strah), perceptivna dispozicija, proprioceptivna osjetljivost, manipulativna aktivnost i korištenje proteze nalaze se u prostoru varijabli funkcionalnih vještina u djeteta (Prstačić, 1989).

Ili primjerice, polazeći od hipoteze da je onkološka bolest u pojedinca povezana sa "distresom" u imunološkom statusu, kvantitativne promjene u krvnoj slici, kvantitativne promjene serumskih imunoglobulina i promjene imunološkog odgovora bile bi varijable u okviru bihevioralne komponente izloženog modela, dok bi se varijable radost, bol, strah odnosile na prostor introspekcije kao jedan od mogućih perspektivnih pogleda u primjeni suportivnih terapija u biopsihosocijalnom

modelu liječenja i rehabilitacije onkoloških bolesnika.

S druge strane programi školovanja stručnjaka za "posebne" edukacijske i terapijske aktivnosti trebali bi u suočavanju sa prikazanim problemskim područjem omogućiti pozitivne samoprocjene u pojedinca za skupine varijabli introspekcije (egzistencijalne vrednote, doživljaj sebe, socijalni status, profesionalna tradicija) kao i visoke razine kompetencija u prostoru varijabli funkcionalnih vještina (teorijska i praktička znanja i metode intervencije). Proizlazi, da je postizanje kompatibilnosti između intervencija stručnjaka i potreba pojedinca za adekvatnim edukacijskim i terapijskim programom moguće jedino posredstvom studijskih programa tijekom kojih je moguće sticanje primjenjenih znanja iz različitih područja (pedagogije, psihologije, medicine, teologije, umjetnosti, filozofije i drugih) i sintetizirati stečena znanja i vještine u razvijanju identiteta i idealiteta vlastite discipline. S tom pretpostavkom bit će moguća timska i multidisciplinarna komunikacija, kreativno koncipiranje edukacijskih i terapijskih programa, a isto tako i poticanje kreativnosti u profilaktičkoj i terapijskoj funkciji.

Prikazani koncept u daljnjim implikacijama uključuje brojne gospodarske, socijalne i ideološke aspekte kao i promjene strukture sustava edukacijskih i rehabilitacijskih institucija, a isto tako i visokoškolskih institucija za obrazovanje kadrova. S tog aspekta, razvijanje profesionalnog modela i profesionalnog identiteta sa potrebnim kompetencijama moguće je jedino na osnovi razvoja, filozofije

discipline, sistematične teorije, visokih standarda obrazovanja i osposobljavanja (Moline, 1986). Tome treba dodati još neke elemente od značaja za identitet discipline i profesionalni identitet, kao što su pravna zaštita monopola u primjeni određenih vještina i instrumenata, autoritet priznat od korisnika i društvene sredine, te etički kodeks i profesionalna kultura. Refleksije na ovoj osnovi dosežu i do pretenzija i ideja o mijenjanju naziva discipline. Kao primjer moguće je navesti termin defektologija, koji sadržajno i po stupnju razvoja ovog znanstvenog područja nadilazi svoju prvobitnu determiniranost prikazujući se u novom etičkom i estetskom pomaku kao prostor primjenjenih antropoloških znanosti, odnosno, primjenjenih humanističkih znanosti.

3. ZAKLJUČAK

Somatopsihičko, psihosomatsko i psihosocijalno jedinstvo čini se na "drugačiji" način razumljivim u interdisciplinarnom i transdisciplinarnom tumačenju. Na taj način i sudbina čovjeka u svim mogućim antropološkim dimenzijama prestaje biti determinirana pejorativnim prizvukom stereotipne terminologije u odnosu protagonista i predmeta istraživanja. Uzdižući se na taj način kroz kreaciju estetizirajućeg subjekta na nove razine razvijanja i ostvarivanja SEBE, to je vjerojatno prilog, put i trag preobrazbe jedne znanstvene osjetljivosti i identiteta discipline u svijetu otkrivanja imaginarnih moći iluzija i stvarnosti naših spoznaja.

Literatura

1. Axelos, K. (1984): *Systematique ouverte*, Les editions de minuit, Paris.
2. Moline, J.P. (1986): *Professionals and professions: a philosophical examination of an ideal*, Soc. Sci. Med., Vol.22, No. 5, 501-508.
3. Prstačić, M., Gayraud, J.P. (1989): *Aferentno-eferentni mehanizmi u grafomotornoj aktivnosti djeteta s teškom kongenitalnom malformacijom gornjih ekstremiteta*, Defektologija, Vol. 25, br. 1, 25-37.

4. Prstačić, M. (1990): Kreativitat und existentielle Spannung, Neuere Entwicklungen in Lehre und Lehrebildung, Deutscher Studien Verlag, Weinheim, 250-255.
5. Prstačić, M. (1992): Čovjek, svijet i identitet discipline, (uvodno izlaganje), IV Znanstveni skup Fakulteta za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu.

DISCIPLINE IDENTITY

Summary

Some parameters of discipline identity and terminological implications with special review on ethic and aesthetic aspects in development of professional identity are presented in this paper. Presented is the model of behavioural and existential aspects of personality with function of operacionalization and evaluation of therapeutical treatments, variable's defining and evaluation criteria in different problem areas. There is also presented dually directed interpretation of special needs in educational, rehabilitational and therapeutical activities. Interdisciplinary and transdisciplinary foundation of scientific fields and the need for philosophical development of discipline is pointed out.